

YOSHLAR NUTQIDA INTERNET VA IJTIMOY TARMOQLARNING TA'SIRI

Toshkent iqtisodiyot va pedagogika universiteti
5-bosqich talabasi **Amanova Xurshida**

Annotatsiya: Mazkur tezisda internet va ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar nutqiga ta'siri lingvistik jihatdan tahlil qilinadi. Bugungi raqamli kommunikatsiya jarayonida yoshlar tomonidan qo'llanayotgan yangi so'zlar, qisqartmalar, internet slengi, o'zlashma birliklar hamda norasmiy nutq shakllarining kengayib borishi masalalariga e'tibor qaratiladi. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlardagi tezkor muloqotning og'zaki va yozma nutq, savodxonlik hamda adabiy til me'yorlariga ta'siri yoritiladi.

Kalit so'zlar: yoshlar nutqi, internet, ijtimoiy tarmoqlar, internet slengi, qisqartmalar, o'zlashma so'zlar, nutq madaniyati, adabiy til, raqamli kommunikatsiya, savodxonlik.

Аннотация: В данной тезисе анализируется влияние интернета и социальных сетей на речь современной молодежи с лингвистической точки зрения. Особое внимание уделяется новым словам, сокращениям, интернет-сленгу, заимствованной лексике и неформальным языковым формам, активно используемым молодыми людьми в цифровой коммуникации. Рассматривается также влияние быстрого общения в социальных сетях на устную и письменную речь, грамотность и соблюдение норм литературного языка.

Ключевые слова: речь молодежи, интернет, социальные сети, интернет-сленг, сокращения, заимствованные слова, культура речи, литературный язык, цифровая коммуникация, грамотность.

Abstract: This thesis examines the influence of the Internet and social media on the speech of young people from a linguistic perspective. Particular attention is

paid to new words, abbreviations, Internet slang, borrowed vocabulary, and informal language forms actively used by young people in digital communication. The study also considers the impact of rapid communication through social networks on spoken and written language, literacy, and the norms of the literary language.

Keywords: *youth speech, Internet, social media, Internet slang, abbreviations, borrowed words, speech culture, literary language, digital communication, literacy.*

Bugungi kunda internet va ijtimoiy tarmoqlar yoshlarning kundalik muloqotida muhim o‘rin egallab, ularning nutqiy faoliyatiga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Avvallari yoshlar nutqining shakllanishida oila, ta’lim muassasasi, tengdoshlar muhiti, kitob va ommaviy axborot vositalari asosiy omillar sifatida qaralgan bo‘lsa, hozirgi davrda Telegram, Instagram, TikTok, YouTube kabi raqamli platformalar ham faol kommunikativ muhitga aylandi. Bu muhitning o‘ziga xosligi shundaki, unda muloqot tezkor, qisqa va ko‘pincha norasmiy xarakterga ega. Natijada yoshlar nutqida an’anaviy adabiy til me’yorlaridan farq qiluvchi yangi birliklar, qisqartmalar va kommunikativ shakllar paydo bo‘lmoqda.

Internet kommunikatsiyasining yoshlar tiliga ta’siri, avvalo, lug‘at tarkibida yaqqol ko‘rinadi. Raqamli texnologiyalar bilan bog‘liq ko‘plab tushunchalar kundalik nutqqa boshqa tillardan, ayniqsa ingliz tilidan kirib kelmoqda. Masalan, “post”, “story”, “like”, “follow”, “comment”, “repost”, “chat”, “online”, “offline”, “blogger”, “trend”, “stream”, “content” kabi birliklar yoshlar muloqotida keng qo‘llanadi. Ularning ayrimlari o‘zbek tilidagi muqobillari bilan birga ishlatilsa, ayrimlari esa bevosita o‘zlashgan shaklda nutqqa singib bormoqda. Masalan, “rasm joyladim” deyish bilan bir qatorda “post qildim”, “unga izoh yozdim” o‘rniga “comment qoldirdim”, “uni kuzatdim” o‘rniga “follow qildim” kabi aralash shakllar uchraydi. Bunday holat tilning zamonaviy kommunikativ ehtiyojlarga moslashayotganini ko‘rsatsa-da, o‘zbek tilidagi mavjud muqobillardan foydalanish masalasini ham dolzarb qilib qo‘yadi.

Yoshlar nutqidagi yana bir muhim hodisa — internet slengining keng tarqalishidir. Sleng odatda muayyan ijtimoiy guruh vakillari o'rtasida ishlatiladigan norasmiy so'z va iboralarni anglatadi. Internet muhitida esa bunday birliklar juda tez ommalashadi. Biror so'z yoki ibora ijtimoiy tarmoqdagi mashhur video, mem, bloger yoki muayyan trend orqali keng tarqalib, qisqa vaqt ichida ko'plab foydalanuvchilar nutqiga kirib kelishi mumkin. Masalan, "trend", "krinj", "xeyt", "ban", "prank", "fake", "vayb" kabi birliklar yoshlarning norasmiy muloqotida muayyan ma'nolarni ifodalash uchun ishlatiladi. Bu birliklarning ayrimlari o'zbek tilining lug'at tarkibida an'anaviy tarzda mavjud bo'lmasa-da, raqamli muhitda kommunikativ vazifani bajaradi.

Internet tili faqat yangi so'zlarning paydo bo'lishi bilan cheklanmaydi. Muloqotning tezligi yozuv shakliga ham ta'sir qilmoqda. Yoshlar messengerlarda fikrni imkon qadar tez yetkazish uchun so'zlarni qisqartirish, ayrim harflarni tushirib qoldirish, tinish belgilaridan kam foydalanish yoki tovushga yaqin shaklda yozish kabi usullardan foydalanadilar. Masalan, "nima qilyapsan?" o'rniga "nma qilyapsan?", "qayerdasan?" o'rniga "qayerdasan?"ning qisqartirilgan yoki norasmiy ko'rinishlari, "bo'ladi" o'rniga "bladi" kabi shakllar yozma internet muloqotida uchrashi mumkin. Bunday yozuv shakllari rasmiy matn uchun me'yor hisoblanmaydi, biroq norasmiy raqamli muloqotda vaqtni tejash va kommunikativ yaqinlikni ifodalash vositasi sifatida xizmat qiladi.

Ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar nutqiga ta'sirini faqat salbiy hodisa sifatida baholash to'g'ri emas. Internet yoshlarning lug'at boyligini kengaytirish, yangi tushunchalarni o'zlashtirish va turli kommunikativ uslublar bilan tanishish imkoniyatini ham yaratmoqda. Ayniqsa, chet tillarini o'rganayotgan yoshlar uchun ijtimoiy tarmoqlar tabiiy til muhiti vazifasini bajarishi mumkin. Ingliz, rus, nemis va boshqa tillardagi kontentlarni muntazam kuzatish natijasida ayrim so'z va iboralar yoshlarning kundalik nutqiga kirib keladi. Shu bilan birga, internet orqali o'zbek tilidagi yangi kontentlarning ko'payishi ham milliy tilning raqamli makondagi imkoniyatlarini kengaytirmoqda.

Biroq raqamli muloqotning ommalashuvi nutq madaniyati bilan bog'liq ayrim muammolarni ham yuzaga chiqarmoqda. Norasmiy internet yozuvi bilan adabiy yozuv me'yorlari o'rtasidagi farqni anglamaslik ayniqsa yosh foydalanuvchilar uchun muayyan qiyinchilik tug'dirishi mumkin. Ijtimoiy tarmoqlarda doimiy ravishda qisqartmalar, slang va imloviy jihatdan me'yorlashmagan shakllardan foydalanish ayrim hollarda ularning rasmiy yozishmalarga ham ko'chishiga sabab bo'ladi. Masalan, o'quvchi yoki talaba ijtimoiy tarmoqdagi norasmiy yozishuvda shakllangan odatni ariza, referat, ilmiy ish yoki rasmiy murojaatda ham qo'llasa, matnning savodxonlik darajasiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Shu o'rinda internet muloqotida kod-almashish hodisasiga ham e'tibor qaratish lozim. Yoshlar suhbatida o'zbekcha gap tarkibida inglizcha yoki ruscha birliklarning qo'shilishi tez-tez uchraydi. Masalan, "Bugun meeting bor", "Deadline qachon?", "Postni share qil", "Bu video juda trendda", "Menga linkni tashlab yubor" kabi jumalalarda turli tillarga mansub birliklar bir kommunikativ vaziyat doirasida birlashadi. Bunday hodisa tilshunoslikda kod-almashish yoki tillararo aralashuv bilan bog'liq holda izohlanadi. Uning asosiy sabablari orasida internetdagi ko'p tilli kontent, chet tillarining nufuzi, texnologik atamalarning dastlab xorijiy tilda o'zlashtirilishi va yoshlar guruhidagi kommunikativ odatlar mavjud.

Ijtimoiy tarmoqlarda emoji'lar, GIFlar, memlar va boshqa vizual vositalarning faol qo'llanishi ham yoshlar kommunikatsiyasining o'ziga xos jihatlaridan biridir. Ba'zan bitta emoji yoki mem butun bir gapning mazmunini ifodalashi mumkin. Masalan, kulgi, hayrat, norozilik, rozilik yoki kinoyani matn bilan batafsil tushuntirish o'rniga bitta belgi orqali ifodalash mumkin. Demak, raqamli kommunikatsiyada ma'no faqat so'z orqali emas, balki matn, tasvir va grafik belgilar uyg'unligi orqali yuzaga kelmoqda. Bu holat zamonaviy yoshlar kommunikatsiyasining multimodal xususiyatga ega bo'lib borayotganini ko'rsatadi.

Internet va ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar nutqiga ta'sirini baholashda nutqning vaziyatga moslashuvi masalasini ham hisobga olish zarur. Norasmiy

suhbatda “like bosdim”, “story qo’ydim”, “link tashla” kabi birliklardan foydalanish tabiiy kommunikativ ehtiyoj bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Ammo ilmiy maqola, rasmiy hujjat, ta’lim jarayonidagi yozma topshiriq yoki ishbilarmonlik yozishmalarida adabiy til me’yorlariga amal qilish talab etiladi. Shuning uchun muammo internet slengining mavjudligida emas, balki uning qaysi kommunikativ vaziyatda va qanday darajada qo‘llanayotganidadir.

Yoshlar nutqining o‘zgarishi til taraqqiyotining tabiiy jarayonlari bilan ham bog‘liq. Har qanday til jamiyatdagi yangi hodisalarni ifodalash uchun yangi birliklarga ehtiyoj sezadi. Internet, raqamli texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlar esa yangi tushunchalarni juda tez yuzaga keltirmoqda. Natijada til ham ushbu tushunchalarni nomlash va ifodalash uchun yangi imkoniyatlarni shakllantirmoqda. Muhimi, yangi birliklarning til tizimiga kirib kelishi bilan ularning adabiy til me’yorlariga moslashuvi o‘rtasidagi jarayonni kuzatishdir. Vaqt o‘tishi bilan ayrim o‘zlashmalar ommalashib, keng qo‘llanadigan birlikka aylanishi, ayrimlari esa vaqtinchalik internet slengi sifatida qolib ketishi mumkin.

Xulosa

Internet va ijtimoiy tarmoqlar yoshlar nutqining lug‘aviy tarkibi, yozuv uslubi va kommunikativ xususiyatlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Yangi so‘zlar, internet slengi, qisqartmalar va o‘zlashmalar nutqni zamonaviylashtirayotgan bo‘lsa, ularning me’yoridan ortiq qo‘llanishi adabiy til va nutq madaniyatiga salbiy ta’sir qilishi mumkin. Shu sababli yoshlar raqamli muloqot imkoniyatlaridan foydalanish bilan birga, adabiy til me’yorlariga ham amal qilishi muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abduazizov A. A. Tilshunoslik nazariyasiga kirish. – Toshkent: Sharq, 2010. – 175 b.
2. Irisqulov I. Tilshunoslikka kirish. – Toshkent, 2009.
3. Rasulov R. Umumiy tilshunoslik. – Toshkent, 2013.
4. Yo‘ldoshev E., Muhammedova S., Xolmanova Z., Majidova R., Sultonova Sh. Mutaxassislikka kirish (Tilshunoslikka kirish). – Toshkent, 2018. – 328 b.

5. O'zbek tilining izohli lug'ati. 5 jildlik. – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2020.